

افت و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان

یکی از مشکلات نظام‌های آموزشی هر کشور افت تحصیلی دانش‌آموزان است. کاهش یا افت عملکرد تحصیلی یکی از مسائل و مشکلات عمده‌ای است که برخی از خانواده‌ها و فرزندانشان با آن روبه‌رو می‌شوند. ما زمانی از این اصطلاح استفاده می‌کنیم که عملکرد درسی دانش‌آموز به طور پیوسته و در بیشتر درس‌ها یا درس‌های اساسی روبه کاهش می‌گذارد.

جام جم آنلاین: یکی از مشکلات نظام‌های آموزشی هر کشور افت تحصیلی دانش‌آموزان است. کاهش یا افت عملکرد تحصیلی یکی از مسائل و مشکلات عمده‌ای است که برخی از خانواده‌ها و فرزندانشان با آن روبه‌رو می‌شوند. ما زمانی از این اصطلاح استفاده می‌کنیم که عملکرد درسی دانش‌آموز به طور پیوسته و در بیشتر درس‌ها یا درس‌های اساسی روبه کاهش می‌گذارد.

همچنین زمانی که ظرفیت یادگیری دانش‌آموز هنگام تحصیل، بعد از یک دوره موفقیت تحصیلی یا پیشرفت در حد متوسط بتدریج کاهش یابد یا تکرار پایه‌ای تحصیلی داشته باشد و به طور کلی نمرات او نسبت به ماه قبل یا سال‌های قبل سیر نزولی محسوس از خود نشان بدهد، می‌گوییم دانش‌آموز دچار افت تحصیلی شده است که نشانه‌های آن شامل انجام ناقص تکالیف، حضور نامرتب در مدرسه، عدم رغبت تحصیلی، دست کشیدن ناگهانی دانش‌آموز از سعی و تلاش برای موفقیت تحصیلی است. این پدیده نه تنها آثار و پیامدهای مالی زیادی برای خانواده، مدرسه و اجتماع در بردارد، بلکه سلامت و بهداشت روانی آنان را نیز تهدید می‌کند. دانش‌آموزی که دچار افت تحصیلی می‌شود و انگیزه خود را برای فراگیری از دست می‌دهد نسبت به استعدادها و توانایی‌های خود بدبین می‌شود و اعتماد به نفس او کاهش پیدا می‌کند. با توجه به اهمیت این مساله در این نوشتار به برخی از مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر افت تحصیلی می‌پردازیم.

افت تحصیلی چرا؟

افت تحصیلی مانند دیگر مشکلات اساسی پدیده‌ای است که عوامل زیادی بر شکل‌گیری آن تاثیر دارند که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان ویژگی‌های فردی دانش‌آموز، عوامل خانوادگی، مشکلات ناشی از مدرسه و عوامل اجتماعی را نام برد.

در مورد ویژگی‌های فردی دانش‌آموز می‌توان به عواملی چون داشتن مشکلات و بیماری‌های جسمی، ذهنی، روانی، کمبود انگیزه برای یادگیری، هدف نداشتن، ناتوانایی‌های یادگیری، داشتن خودپنداره ضعیف، ناسازگاری‌های رفتاری، داشتن اضطراب و فشار روانی برای تحصیل اشاره کرد.

درباره اهمیت مسائل خانوادگی نیز می‌توان گفت از آنجا که والدین بیشترین تاثیر را بر رشد جسمی، ذهنی و روانی فرزند خود می‌گذارند، بنابراین کمترین سهل‌انگاری، کم‌توجهی و عدم رسیدگی به نیازهای دانش‌آموز می‌تواند مسائل و مشکلات زیادی را برای او به وجود آورد. از جمله مهم‌ترین عوامل خانوادگی تاثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز می‌توان موارد زیر را نام برد:

- جدایی یا غیبت یکی از والدین

- نبود ارتباط موثر بین والدین و فرزندان

- میزان تحصیل و سواد والدین

- بیماری‌های جسمی یا روانی والدین

- کافی نبودن امکانات خانه

- مشکلات مالی و اقتصادی خانواده

- عدم احساس مسوولیت والدین

- مشاجرات و منازعات والدین

- بی تفاوتی و عدم علاقه والدین به تحصیل

- واداشتن نوجوان به تحصیل در رشته‌ای که مورد علاقه او نیست.

مشکلات ناشی از مدرسه بخصوص مشکلات ناشی از معلم و شیوه تدریس وی می‌تواند به‌تنهایی به اندازه مجموعه عوامل متعدد بر روند آموزش و تحصیل دانش‌آموز تأثیر بگذارد. برخی دیگر از مشکلات ناشی از مدرسه که تأثیر مستقیم بر افت تحصیلی دانش‌آموز دارد شامل کیفیت فضای آموزشی، تغییرات پی در پی محتوای کتاب‌های درسی، توییح و تنبیه‌های دانش‌آموز، عدم رسیدگی به علت غیبت‌های دانش‌آموز و... هستند.

در مورد عوامل اجتماعی موثر بر افت تحصیلی دانش‌آموزان می‌توان گفت این عوامل که بیشتر آنها از اختیار دانش‌آموز، خانه و مدرسه خارج هستند شامل مواردی چون کمبود امکانات تحصیلی در اجتماع، عدم انگیزه دانش‌آموزان برای پیشرفت در اجتماع، کم‌ارزش شدن مدرک تحصیلی و نداشتن امکانات رفاهی معلمان است.

خانواده عامل کلیدی در افت تحصیلی دانش‌آموز

یکی از عوامل مهم در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، خانواده است. خانواده اولین مکانی است که کودک در آن زندگی می‌کند و تربیت می‌شود. بسیاری از روان‌شناسان بر این عقیده‌اند که شخصیت کودک در 6 سال اول زندگی شکل می‌گیرد، بنابراین خانواده به عنوان اولین نهاد اجتماعی می‌تواند نقش بارزی در پیشرفت تحصیلی و همین‌طور افت تحصیلی وی داشته باشد از جمله عوامل خانوادگی موثر می‌توان شرایط عاطفی و امنیت محیط خانواده، شرایط اجتماعی و اقتصادی، تحصیلات و سطح فرهنگ خانواده، تعداد اعضا و اشتغال مادران را نام برد. این که والدین با دانش‌آموز و درس و تحصیل او چگونه برخورد کنند و در الگوهای تربیتی خود برای چه نوع رفتارهایی ارزش قائل شوند یکی از اجزای اساسی در شکل‌گیری نگرش دانش‌آموز نسبت به تحصیل است. چنانچه نگرش خانواده نسبت به مدرسه، معلمان و درس منفی باشد یا بین آنچه می‌گویند و آنچه عمل می‌کنند تفاوت وجود داشته باشد، طبیعی است که به تدریج فرزند آنها نیز نگرش منفی نسبت به درس و تحصیل پیدا خواهد کرد. در موارد بسیاری علت افت تحصیلی یا شکست تحصیلی به وجود این‌گونه نگرش‌های منفی، تضادها، مساعد نبودن شرایط خانواده از نظر عاطفی، روانی و... برمی‌گردد.

والدین باید محیط خانه را به محیطی صمیمی و به دور از مشاجرات تبدیل کنند، زیرا ناامنی محیط خانه موجب می‌شود دانش‌آموز رغبتی برای مطالعه دروس و انجام تکالیف نداشته باشد و همچنین هنگام یادگیری دچار اضطراب و عدم تمرکز شود. غنی کردن محیط خانواده از دیگر روش‌هایی است که والدین می‌توانند در پیشرفت تحصیلی فرزندان خود نقش داشته باشند. در بعضی خانواده‌ها والدین به طور ناخواسته و ناآگاهانه نه تنها محیط مساعدی را برای مطالعه فرزندان ایجاد نمی‌کنند، بلکه اصرار می‌ورزند که دانش‌آموزان در محلی آکنده از سر و صدا و محرک‌های مختلف و مزاحم به انجام تکالیف بپردازند. آنها تصور می‌کنند مطالعه و انجام تکالیف نیز مانند کارهای دیگر (مثلا کار یدی) در هر شرایطی قابل انجام است. شرایط اقتصادی خانواده نیز تأثیری بسزا در پیشرفت یا افت تحصیلی دانش‌آموز دارد.

هستند دانش‌آموزانی که از نظر بهره هوشی و جسمانی هیچ‌گونه ناراحتی و عقب‌ماندگی ندارند، اما بر اثر فقر خانوادگی، کمبودها و نداشتن وسایل تحصیلی نمی‌توانند به طور مرتب در مدرسه حضور یابند و درس‌های خود را فراگیرند در نتیجه دچار ناکامی و عقب‌ماندگی می‌شوند. سطح تحصیلات و فرهنگ خانواده نیز مانند سایر عوامل موثر در پیشرفت تحصیلی یا افت تحصیلی دانش‌آموز تأثیرگذار است. پایین بودن سطح تحصیلات و فرهنگ خانواده در درجه اول سبب می‌شود که خانواده نتواند کمک‌های درسی لازم را به دانش‌آموز انجام دهد و در حل مشکلات درسی آنها را یاری کند. همچنین به دلیل فقر فکری چنین خانواده‌هایی نمی‌توانند نگرش‌های لازم را به فرزندان فرد برای ادامه تحصیلات مناسب بدهند.

به نیازهای فرزندان توجه کنید

والدین با فرزندان روبرو هستند که هر کدام از آنها علایق و خواسته‌های متنوعی دارند و از ویژگی‌های منحصر به فردی برخوردارند. تفاوت‌های فردی میان آنها کاملا به چشم می‌خورد و این تفاوت‌ها، رفتارهای متفاوتی را می‌طلبد. با همه این تفاوت‌های فردی بین فرزندان، پاره‌ای از نیازهای آنها جنبه مشترک و عمومی دارد.

مثلا همه آنها دارای نیازهای فیزیولوژیک هستند. همه آنها به آب، غذا و هوا نیازمندند و بدون تغذیه مناسب و موثر قادر نخواهند بودند وظایف محوله زندگی خود را به نحو احسن انجام دهند.

به عنوان نمونه دانش‌آموزی که گرسنه است و از سوءتغذیه رنج می‌برد قادر نخواهد بود بدرستی مطالعه کند و بر مباحث درسی تمرکز

داشته باشد. دومین نیازی که همه دانش‌آموزان را تحت تاثیر قرار می‌دهد نیاز به امنیت و احساس آسایش خاطر است که نیازی فوق‌العاده مهم و اساسی است. اگر دانش‌آموز در خانه‌ای به سر ببرد که هر لحظه در آن نزاع و کشمکش، آرامش او و افراد خانواده را بر هم زند و رابطه عاطفی سردی بین افراد خانواده حکمفرما باشد، آیا به نظر شما دیگر میل و رغبتی برای رشد و شکوفایی و تحصیل و تعلیم بر جای خواهد ماند؟ همه ما خوب می‌دانیم که کودکان و نوجوانان تا چه اندازه عاطفی و احساساتی هستند. تا چه حد نسبت به محیط پیرامون خود بویژه خانواده حساسیت به خرج می‌دهند و چقدر محیط می‌تواند در رشد و ساخت شخصیت آنان نقش اساسی داشته باشد. سومین نیازی که کودکان و نوجوانان سخت در پی ارضای آن هستند، نیاز به عشق و دوست داشتن است. آنان میل دارند دیگران آنها را دوست داشته باشند و آنها نیز دیگران را دوست بدارند. میل دارند پدر و مادر و افراد خانواده آنها را مورد لطف و توجه خود قرار دهند و این اجازه را بدهند که با آنها ایجاد رفاقت، ارتباط و همکاری داشته باشند.

زمانی که کودک یا نوجوان احساس کند که مقبول پدر و مادر است این احساس در تشدید حس اعتماد به خود و اتکای به نفس وی بسیار موثر خواهد بود. این اعتماد به نفس به او جرات شرکت در دیگر فعالیت‌ها را خواهد داد.

بنابراین پدر و مادر باید به فرزندان خود محبت کنند و آن را در سخن گفتن، نگاه کردن و در انجام خواسته‌های مقدور کودکان به طور عملی نشان دهند. از دیگر نیازهای مهم، نیاز به احترام است. دانش‌آموزان نیازمندند که مورد احترام دیگران قرار گیرند، آنان دوست دارند که مورد اعتماد و اعتبار دیگران باشند و به عنوان افرادی شناخته شوند که دارای استعدادها خاص و منحصر به فرد بوده و با دیگران فرق دارند، از تحقیر شدن توسط دیگران بیزارند و دوست دارند در خانواده و اجتماع مورد تبعیض واقع نشوند. همچنین به هیچ عنوان دوست ندارند که با دیگران مقایسه شوند.

پیشنهادهایی به والدین برای پیشرفت تحصیلی فرزندان

- 1 - مواظب باشید عوامل و موانعی که باعث افت تحصیلی فرزندان شما هستند ادامه پیدا نکند.
- 2 - به طور مرتب و منظم با معلم فرزندان شما در تماس باشید و با آنان در مورد پیشرفت تحصیلی وی همکاری همفکری و مشورت کنید.
- 3 - استعدادها و توانمندی‌های فکری و جسمانی فرزندان را باور داشته باشید.
- 4 - از فرزند خود انتظار پیشرفت تحصیلی معقول و منطقی داشته باشید، توقعات شما باید براساس توانمندی‌های او باشد.
- 5 - هیچ‌گاه نزد فرزندان از مدرسه و معلم آنها بدگویی نکنید.
- 6 - سعی کنید گفتار و حرکات شما در تضاد با مقررات مدرسه نباشد.
- 7 - از طریق فراهم کردن امکانات، به فرزندان در پیشرفت تحصیلی کمک کنید.
- 8 - همواره از فرزندان انتظار داشته باشید که می‌تواند بخوبی یاد بگیرد.
- 9 - وقتی که فرزندان در خانه یا مدرسه بخوبی از عهده یادگیری برآمدند با تشویق به آنها نشان دهید که از موفقیتشان دلگرم شده‌اید.
- 10 - از رفتار آمرانه، حاکمانه و پرخاشگرانه با فرزندان بپرهیزید.
- 11 - مشکلات شغلی و اقتصادی را کمتر به فرزندان انتقال دهید.
- 12 - از هر گونه اختلاف و دعوی زناشویی در محیط خانواده جدا خودداری کنید، زیرا موجب ایجاد اضطراب و ترس در فرزندان می‌شود.

معصومه اسدی / جام‌جم